

Podiranje Plečnika, pred in za Bežigradom

Ponovno smo nema priča uničevanja Plečnikove arhitekture. Zadnji primer, stadion za Bežigradom. Zakaj je Plečnikova arhitektura, po razpadu SFRJ, tudi v državi Sloveniji izpostavljena vandalizmu? Zakaj se na posameznih mestnih lokacijah vztrajno spreminja že zgrajena zasnova Plečnikovih prostorskih ureditev in dopolnjuje z dodatki, ki rušijo bistvo idejne zasnove mojstrovih zamisli? Ali sta v odnosu do Plečnikove zapuščine barbarizem in nespособnost premisleka (primitivizem) slovenska posebnost? Podatkov, da bi se Plečnikovih stvaritev s toliko sovraštva in negativne privoščljivosti lotevali na Češkem, v Avstriji in drugod, ni. Ker se to ne dogaja. Sovrašstvo do Plečnika je slovenska posebnost, zakoreninjena v minorni oblastniški strukturi, ki se obnavlja od časov po drugi vojni, ko je takratna slovenska oblast Plečnika označila kot arhitekta, katerega arhitektura ima negativen ideološki izraz.

Plečnikova arhitektura je stvaritev izjemnega umetnika, ki z njemu lastno arhitekturno govorico ustvarja sliko hiše in mesta. V globoko premišljenem antično grškem, renesančnem in moderno klasicističnem izrazu je ustvaril slovensko nacionalno arhitekturo in postavil svoj narod na zemljevid arhitekturno omikanih narodov, česar ni storil še nihče pred njim. S tem je kot velikan naroda stopil ob bok najzaslužnejšim možem, Prešernu, Trubarju, Galussu ...

Plečnikov umetniški opus je nenadomestljiv dosežek slovenske in svetovne arhitekture. Profesor Stele mu je posvetil knjigo »Arhitektura perenis« (večna arhitektura). Danes se mnogi vznemirjeno sprašujemo, kakšni večnosti je zapisana Plečnikova arhitektura na ozemlju države Slovenije. Neizpodbitno je dejstvo, da je Plečnikove arhitekture vsako leto manj. Očitno je, da Plečnik pri nekaterih prebuja odpor, da se krepili duh, uničevalec, podiralec Plečnikovih del.

Vprašanje, kaj je pravi vzrok barbarizmu, ki se ciklično vrača in nad Plečnikom izživilja, zahteva odgovor. Barbarizem, uničevalec civilizacij, požigalec umetnin in mest, vznika na apetitih okoriščanja, njegovi akterji pa so brezčutni stremuhi, ki so za dosego svojega cilja pripravljeni uničiti tudi najvišje dosežke in vrednote kulturnega sveta.

Plečnika so po drugi vojni odrezali iz družbenega konteksta in mu odvzeli priložnost za nadaljnje ustvarjanje. Tako so njegova še nedokončana dela tudi ostala nedokončana. Med ta dela sodi tudi še neizveden stebrni most s streho, ki z logično strukturnim zaporedjem nadgradi in zaključi arkadno arhitekturo ljubljanskih tržnic in jo kot portalni hram z dogajanjem oblikuje nad vodo, do Petkovškovega nabrežja. Ta logičen, Plečnikov kontekst, je ustvaril idejo mostu, Plečnikovega mostu.

Preračunljiva miselnost in posmeh Plečniku kreirajo dogodki na Plečnikovi ljubljanski tržnici.

Sosledje sprememb zakonskih določil se, v škodo Plečniku, prilagaja nebodigatreba garažam pod tržnico in monumentalno Plečnikovo arhitekturo degradira na nivo komunalnega priveska te garaže. Dejstvo je, da barbarizem izničuje Plečnikovo dediščino tudi v nedokončanih stvaritvah, v bistvu idejnih zasnov. Anketni natečaj za most na mestu Plečnikovega mostu razpisan pod oblastjo sedanjega magistrata, je na osnovi prepovedi upoštevanja Plečnikovega načrta, ob le dveh predlogih, izbral nepotrebno in nedopustno drago brv. To je dokaz, da Plečnik kot ideološki pojav še vedno buri strah in sproža sovraštvo in refleksijo, ki načrtno izničuje Plečnikovo delo.

Ves omikani svet je z ustvarjalno potrpežljivostjo obravnaval podobne, že doživete usode velikih arhitekturnih stvaritev. Izvedbe mnogih zahtevnih arhitekturnih del so se zavlekle, ker so presegale zmožnosti, da bi jih izvedla ena generacija. In nič nenavadnega ni, da so trajala še desetletja in stoletja. Na tej praksi temelji evropska in svetovna arhitektura. Takšnih dokazov je veliko. Gotske katedrale, najvišji dosežek duha evropske arhitekture so se gradile več stoletij. Kölnska katedrala šesto let. Gaudijeva Sagrada familia se zida že tretje stoletje.

Tudi v slovenski duhovni zavesti je kmalu po notranjem detantu vzniknila potreba za dokončanje Plečnikovega načrta na ljubljanskih tržnicah. Manjkajoči Plečnikov most je kot zvonik katedrale čakal na svojo postavitve. V začetku devetdesetih let minulega stoletja so te razprave dosegle vrhunec, ko nam je uspelo izpeljati arhitekturni natečaj, v katerem smo preverjali tudi tehnološko doslednost za nadaljevanje mojstrovega dela in je med mnogimi predlogi zmagala ideja Plečnikovega mostu. Žal pa čas še ni dopuščal nadaljevanja dela. Etiketiranja so ponovno vzniknila in privedla, kot rečeno, do prepovedi upoštevanja Plečnikovega mostu v jedru Plečnikove ureditve.

Priložnost slovenske kulture, da na bregovih Ljubljance okameni še zadnji, željno pričakovani verz poeta arhitekta, in doreče bistvo v nedokončanem načrtu, se ponovno prestavlja. Priznajmo. Ne dosegamo Katalonije, ne duha potrpežljivih graditeljev, ne modrosti soustvarjalnega sopotja, ki preračunljivost preizkusi v »konkurenci« z odstranjenim umetnikom, zapisanim v hramu večne slave. Vesoljni kulturi se odločno dokazuje, da se s Plečnikom s figo v žepu prijazno nastopa tam, kjer se z njim koristoljubno trži in žal, tudi zato, da se ga hkrati brutalno podira. Dobesedno. V bistvu ideje na ljubljanskih tržnicah, na Plečnikovem stadionu pa z rušilnim orodjem do tal.

Ignoriranje arhitekturnih principov v arhitekturni zapuščini velikega mojstra in barbarizem na Plečnikovem stadionu so programiran del družbene stvarnosti, ki jo živimo danes in tukaj. To ni duh Hribarja. In tako bo, dokler bomo nemo sprejemali oblast koristoljubja in odtujenega duha.

MIRKO BRNIČ JAGER, arhitekt